Valiokunnan lausunto PeVL 56/2018 vp– HE 175/2018 vp

Perustuslakivaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikoslain 2 c luvun 5 §:n muuttamisesta

Lakivaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikoslain 2 c luvun 5 §:n muuttamisesta (HE 175/2018 vp): Asia on saapunut perustuslakivaliokuntaan lausunnon antamista varten. Lausunto on annettava lakivaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:
- hallitusneuvos Paulina Tallroth, oikeusministeriö
- professori Sakari Melander
- OTT, tutkimusjohtaja Jussi Pajuoja

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi rikoslakia.

Ehdotettu laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä maaliskuuta 2020.

Hallituksen esitykseen sisältyvissä säätämisjärjestysperusteluissa lakiehdotusta arvioidaan perustuslain 8 §:ssä säädetyn rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen, Euroopan ihmisoikeussopimuksen 7 artiklan ja kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 15 artiklan kannalta.

Hallituksen käsityksen mukaan lakiehdotus voidaan hyväksyä tavallisen lain säätämisjärjestyksessä. Erityisesti ehdotetun muutoksen hyväksyttävyyden ja oikeasuhtaisuusvaatimuksen arvioimiseksi olisi hallituksen mukaan kuitenkin suotavaa, että esityksestä hankittaisiin perustuslakivaliokunnan lausunto.

Valmis
5.0

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Hallituksen esityksessä ehdotetaan, että rikoslain 2 c luvun 5 §:ää muutettaisiin siten, että vanki, joka rikosta edeltäneiden viiden vuoden aikana ei ole suorittanut vankeusrangaistusta vankilassa, päästettäisiin ehdonalaiseen vapauteen, kun rangaistuksesta on suoritettu puolet tai kahtakymmentäyhtä vuotta nuorempana tehdyn rikoksen perusteella tuomitusta rangaistuksesta yksi kolmasosa. Voimassa olevan lainsäädännön mukainen määräaika on kolme vuotta. Ehdotus merkitsisi näin rikosoikeudellisen järjestelmän ankaroitumista.

Rangaistusseuraamuksen ankaruuden tulee olla oikeassa suhteessa teon moitittavuuteen, ja rangaistusjärjestelmän kokonaisuudessaan tulee täyttää suhteellisuuden vaatimukset (esim. PeVL 9/2016 vp, s. 6, PeVL 56/2014 vp, s. 3 ja PeVL 16/2013 vp, s. 2). Perustuslakivaliokunnan vakiintuneen käytännön mukaisesti rangaistussäännösten tulee täyttää perusoikeuden rajoittamiselle asetettavat yleiset edellytykset ja kulloisestakin perusoikeussäännöksestä mahdollisesti johtuvat erityisedellytykset, ja perustuslakivaliokunnan perusoikeuksien rajoittamisedellytyksiin palautuva käytäntö koskee rikoslainsäädäntöä yleisesti (ks. esim. PeVL 48/2017 vp, s. 7—8). Suhteellisuusvaatimus edellyttää sen arvioimista, onko kriminalisointi välttämätön sen taustalla olevan oikeushyvän suojaamiseksi. Tältä osin tulee arvioida, onko vastaava tavoite saavutettavissa muulla perusoikeuteen vähemmän puuttuvalla tavalla kuin kriminalisoinnilla (ks. PeVL 23/1997 vp, s. 2/II).

Perustuslakivaliokunta on pitänyt sinänsä selvänä, ettei perustuslaki aseta tiukkoja rajoja rangaistusten korottamiselle, kunhan muutokset kytketään hyväksyttäviin perusteisiin. Valiokunta on päinvastoin todennut lainsäätäjän harkintamarginaalin olevan kriminalisointien suhteen varsin väljä (PeVL 23/1997 vp, s. 2/I). Esimerkiksi valtiontalouden sopeuttamistoimia ei kuitenkaan voida sellaisenaan pitää hyväksyttävänä perusteena rikosoikeudellisen seuraamusjärjestelmän muutoksille (PeVL 9/2016 vp, s. 5—6).

Perustuslakivaliokunta pitää valitettavana, että esitys on osin pintapuolisesti perusteltu. Valiokunnan mielestä esitys kuuluu kuitenkin lainsäätäjän harkintamarginaalin piiriin. Lakivaliokunnan on kuitenkin syytä tarkastella, johtaako lakiehdotus ongelmalliseen sanktiokumulaatioon.

Ehdotettu muutos johtaisi lisäksi käytännössä siihen, että myös nuorten ja lasten ehdonalaista vapauttamista koskeva sääntely ankaroituisi. Rikoslain 2 c luvun 5 §:n sääntelystä seuraa, että alle 21-vuotiaana rikoksen tehneisiin sovelletaan lievempiä määräosia ehdonalaisen vapauttamisen suhteen kuin muihin. Tälle on esitettävissä hyväksyttävät nuorten rikosoikeudelliseen erityiskohteluun liittyvät valtiosääntöiset perusteet (ks. PeVL 59/2001 vp, s. 2/I ja PeVL 21/2005 vp, s. 4/I). Perustuslakivaliokunta on pitänyt ongelmallisena lakiehdotusta, jolla olisi ankaroitettu nuorten rikoksentekijöiden pääsyä ehdonalaiseen vapauteen. Mainitussa esityksessä ehdotettiin, että kahtakymmentäyhtä vuotta nuorempana tehdystä rikoksesta tuomittu olisi päästetty ehdonalaiseen vapauteen, kun hän olisi suorittanut puolet rangaistuksesta. Perustuslakivaliokunta katsoi, että lakivaliokunnan oli syytä harkita sääntelyn tarkistamista niin, että ainakaan lapsiin sovellettaviksi tulevat säännökset eivät johda tosiasiallisten vapaudenmenetysaikojen pitenemiseen tuolloin voimassaolleeseen verrattuna (PeVL 21/2005 vp, s. 4). Valiokunta kiinnittää huomiota myös siihen, että lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen (SopS 60/1991) 37 artiklan b kohdan mukaan

lapsen vangitsemiseen on turvauduttava vasta viimesijaisena ja mahdollisimman lyhytaikaisena keinona.

Perustuslakivaliokunnan käsityksen mukaan hallituksen esitys johtaisi tilanteeseen, jossa lapsiin ja nuoriin sovellettavaksi tulevat säännökset johtaisivat tosiasiallisten vapaudenmenetysaikojen pitenemiseen nykyisestä. Lakivaliokunnan on syytä harkita sääntelyä rajattavaksi siten, että ehdotettua muutosta ei sovelleta alle 21-vuotiaana rikoksen tehneisiin.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Perustuslakivaliokunta esittää,

että lakiehdotus voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisjärjestyksessä.

Helsingissä 29.1.2019

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Annika Lapintie vas
varapuheenjohtaja Tapani Tölli kesk
jäsen Maria Guzenina sd
jäsen Anna-Maja Henriksson r
jäsen Hannu Hoskonen kesk
jäsen Ilkka Kantola sd
jäsen Kimmo Kivelä sin
jäsen Antti Kurvinen kesk
jäsen Mia Laiho kok
jäsen Markus Lohi kesk
jäsen Leena Meri ps
jäsen Juha Rehula kesk
jäsen Wille Rydman kok
jäsen Matti Torvinen sin
jäsen Kaj Turunen kok

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Mikael Koillinen